

Kertomus virkamatkasta Utsjoelle marraskuun 12-13 päivinä 1984

Kirkkohallitus on tehnyt opetusministeriölle esityksen rakennushallituksen korjaushuollossa olevan Utsjoen kirkon korjaamisesta. Tämän johdosta suorittivat yliarkkitehti Jaakko Antti-Poika rakennushallituksesta ja tutkija Marja Terttu Knapas museovirastosta yhdessä Lapin piirirakennustoimiston piirirakennuspäällikkö Heikki Annanpalon kanssa kirkon tarkastuksen marraskuun 13 päivänä 1984. Mukana oli lisäksi yli-insinööri Osmo Voutilainen rakennushallituksesta.

Utsjoen seurakunnan tekemän esityksen mukaan kaipaa kirkko korjausta, koska se on liian kylmä ja vetoinen. Toivomuksena on, että kirkon alapohjan täytteitä lisättäisiin, ikkunat uusittaisiin ja varustettaisiin kolmannella lasilla sekä sähköpattereiden asennus. Lisäksi seurakunta on esittänyt kirkon sisämaalausta ja kynttiläkruunujen sähköistystä.

Utsjoen kivikirkko on valmistunut vuonna 1854 ja se on rakennettu Suomen intendentinkonttorin (E.B. Lohrmann) vuodelta 1848 olevan piirustuksen mukaan. Kirkossa on viimeksi tehty laaja ja perusteellinen korjaus vuonna 1966. Sen suunnittelijana on ollut arkkitehti Laura Järvi-Larkas rakennushallituksesta. Tällöin kirkkoon on asennettu nykyinen kuumailmapuhalluslämmitys, jonka sisääntulo- ja poistoaukot on sijoitettu alttariseinällä olevien sakaristoon johtavien oviaukkojen yläosaan. Varsinainen lämpökeskus ja öljysäiliö on sakariston ulkopuolella. Korjauksessa on myös ylä- ja alapohjat lämpöeristetty, ikkunoihin asennettu toinen lasi ja pääsisäänkäynnin eteen kirkkosalin puolelle rakennettu lasinen tuulikaappi. Kirkon penkit on mukavoitettu ja pääosin uusittu, kuorin lattia laskettu muun lattian tasolle. Lisäksi kirkossa on tehty sisämaalaus. Kirkkoon on myös tehty uusi kuparikatto ja ulkoseinien saumaus kunnostettu.

Tarkastuksessa totesimme, että keskeisin kysymys seurakunnan esittämissä korjaustarpeissa on kirkon lämmitystavan muuttaminen. 1950- ja 1960-luvulla suosiossa ollut kuumailmapuhalluslämmitys ei yleisestikään ole osoittautunut erityisen hyväksi kirkoissa. Se vaurioittaa maalipintoja ja puurakenteita sekä saattaa vanhetessaan olla riittävän huollon puutteessa palovaarallinen. Lämmitystapa ei myöskään ole edullinen, koska sisäänpuhallettavan ilman määrän on noustava varsin suureksi, ennenkuin se luo penkeissä istuville miellyttävän lämmöntunteen. Utsjoella tilannetta oli yritetty parantaa sillä, että penkkikorttelien edessä olevien eturintamusten alareunaan oli porattu tasaisin välein suuret pyöreät reiät lämpimän ilmapuonon ohjaamiseksi lattian rajaan.

Kirkkosalissa oli paikalla ollessamme -3 astetta (ulkona ehkä -5°); seurakunnan edustajat olivat tosin kertoneet pitävänsä kirkossa pientä peruslämpöä. Lämmityslaitos oli käynnissä, mutta se puhalsi aika ajoin ainoastaan jäätävän kylmää ilmaa sisälle kirkkoon. Seurakunnan valittama vetoisuus saattaakin ensisijaisesti johtua lämmityslaitoksessa olevista puutteellisuuksista. Ikkunat vaikuttivat hyväkuntoisilta ja ainakin yläpohjan lämpöeristys oli riittävä. Seurakunnan esitys kirkon valaistuksen parantamiseen tähtäävästä messinkikruunujen sähköistyksestä johtuu siitä, että lämmitystapa haittaa kynttilöiden palamista kruunuissa. Muilta osin valaistus perustuu 1960-luvun korjauksessa katto-listan päälle sijoitettuihin loisteputkiin. Ne luovat kirkkoon riittävän, tosin epäviihtyisän yleisvalaistuksen, joka ei kuitenkaan ole riittävä penkeissä istuvien kannalta. Saatoimme itse todeta, että lähinnä kuoria oleva kynttiläkruunu heilui sangen voimakkaasti ilmapuonon vai-

kutuksesta. Kirkon messinkikruunut ovat kirkon ja samalla koko Lapin vanhinta ja arvokkainta esineistöä 1600-luvulta ja tästä syystä niiden sähköistys ei voi tulla kysymykseen.

Seurakunnan esityksessä mainitun sisämaalauksen osalta saatoimme todeta, että maalipinnat ovat suhteellisen hyvässä kunnossa. Puurakenteissa kuten lehterinkaiteessa, saarnastuolissa ja alttarilaitteessa oli kuitenkin lukuisia halkeamia. Tässä yhteydessä voidaan lisäksi todeta, että 1960-luvun korjauksessa on penkit ja sisäkatto jätetty työselytyksestä poiketen maalaamatta. Lisäksi on alttarilaitteen ja saarnastuolin käsittely toteutettu esitetyn "ootrauksen" sijasta valkoisella peittovärillä.

Kirkossa oli lisäksi joitakin epäkohtia, joihin kiinnitimme huomiota. Alttaripöytä on muotoilultaan sopimaton, lattia alttarikaiteen sisäpuolella liian korkealla. Pääsisäänkäynnin lasinen tuulikaappi tornin alaosassa on osoittautunut seurakunnan edustajien mukaan kirkossa kävijöiden kannalta vaaralliseksi; lisäksi se on huonosti kirkon sisäarkkitehtuuriin sopiva. Kirkon sakaristo on kalustukseltaan ja yleisilmeeltään erityisen ankea ja vailla kunnollisia säilytystiloja.

Käsityksemme mukaan Utsjoen kirkossa on epäkohtia ja puutteellisuuksia, joiden korjaamisesta tulisi laatia kokonaissuunnitelma. Sen ensimmäisenä ja kiireellisimpänä kohtana on selvitettävä kirkon poikkeuksellisiin olosuhteisiin parhaiten soveltuva lämmitystapa. Korjaussuunnitelmaan tulisi myös sisällyttää mm. kirkon valaistuksen ja sisämaalauksen uusiminen.

Utsjoen kirkko on rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennusmuistomerkki. Tästä syystä tulee korjaussuunnitelman laatimisessa ottaa huomioon kirkon käyttöominaisuuksien parantamiseen liittyvien kysymysten ohella myös antikvaariset näkökohdat.

Helsingissä joulukuun 28 päivänä 1984

Marja Terttu Knapas
Marja Terttu Knapas
tutkija
museovirasto, rakennushistorian osasto